

*Ə.Həsənova. AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun
Almaniya Federativ Respublikasının elmi müəssisələri ilə qarşılıqlı əlaqəsi
// Əlyazmalar yanmır, 2020, № 1 (10), s. 128-132.*

UOT: 316.624

Əsmər Həsənova

*AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu
Bakı şəhəri, İstiqlaliyyət küçəsi.26.
e-mail: esmerhva23@gmail.com*

AMEA MƏHƏMMƏD FÜZULİ ADINA ƏLYAZMALAR İNSTITUTUNUN ALMANİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ ELMI MÜƏSSİSƏLƏRİ İLƏ QARŞILIQLI ƏLAQƏSİ

Xülasə

Məqalə xalqımızın min illik tarixi xatirəsini ehtiva edən, onu dünyaya tanıdan zəngin əlyazma xəzinəsini tarixi yaddaşımızın bir hissəsi kimi qoruyub saxlayan, həm elmi-tədqiqat müəssisəsi, həm kitabxana, həm də muzey kimi fəaliyyət göstərən AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun Almaniya Federativ Respublikasının elmi müəssisələri ilə beynəlxalq əlaqələr sistemindən, Azərbaycanın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının Drezden nüsxəsinin surətini institutun fonduna hədiyyə etməsindən, eləcə də əməkdaşların Almaniya Federativ Respublikasında təşkil olunan beynəlxalq elmi konfranslarda fəal iştirakından, bu ölkənin kitabxana, muzey və universitetlərinə elmi ezamiyyətlərindən, həmin təşkilatlarda aparıcıları tədqiqatlarından bəhs edir. Xarici qonaqların Əlyazmalar İnstitutuna gəlişi və bu ziyarətlərin məqsədi də məqalənin tədqiqat obyektlərindəndir. Belə ki, bu cür ziyarətlər Azərbaycanın qədim əlyazmalarının təbliğinə imkan verdiyi kimi, təşkilatlar və tədqiqatçılar arasında sonradan geniş əməkdaşlığa, yeni elmi kommunikasiyaların yaradılmasına və yaxud mövcud beynəlxalq əlaqələrin davam etdirilməsinə və daha da dərinləşməsinə gətirib çıxarır. Araşdırılmada tematik və elmi-statistik təhlilə cəlb olunan bu məqamlar AMEA daxilində müstəqil bir qurumun təcrübəsində ölkəmizin müstəqillik illərində xarici elmi əlaqələrinin, beynəlxalq elmi əməkdaşlığının tarixinin tədqiqinin mühüm tərkib hissəsi kimi təqdim edilir.

***Açar sözlər:** Almaniya Federativ Respublikası, əlyazma, beynəlxalq əlaqələr, konfrans, elmi müəssisə, əməkdaşlıq, tədqiqat*

Giriş

Xalqımız qədim və zəngin mədəni tarixə malik olduğu kimi, bu tarixi irsi özündə əks etdirən, dünyaya tanıdan mühüm əlyazma xəzinəsinə də malikdir. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu bu əvəzolunmaz qiymətli xəzinəni tarixi yaddaşımızın bir hissəsi kimi qoruyub saxlayan, gələcək nəsillərə ötürməklə görəvli olan əhəmiyyətli elmi qurumdur. Çoxşaxəli fəaliyyət istiqaməti ilə seçilən Əlyazmalar İnstitutunda son 50 ildə yüzlərlə yerli və xarici tədqiqatçı elmi araşdırmalar aparmış, ikitərəfli əməkdaşlığın inkişaf etməsinə çalışmışdır. Həmçinin buranı dünyanın tanınmış dövlət, elm və mədəniyyət

xadimləri də ziyarət etmiş, İnstitutun fəaliyyəti haqqında fikir və rəylərini bildirmişlər [1, 3]. İnstitut ilə elmi əlaqələr quran Almaniya Federativ Respublikasının müxtəlif qurumlarının təmsilçiləri də Əlyazmalar İnstitutunun mühüm tərəfdaşları içərisində xüsusilə seçilir.

Əlyazmalar İnstitutu ilə beynəlxalq elmi əməkdaşlıq əlaqələri quran bir sıra Avropa ölkələrinin təmsilçiləri var ki, onlardan biri də - Azərbaycan xalqının məşhur xalq qəhrəmanlığı dastanı olan "Kitabi-Dədə Qorqud" adlı mədəniyyət abidəsini öz kitabxanasında mühüm əmanət kimi qoruyub-saxlayan Almaniya Federativ Respublikasının Drezden Kitabxanasıdır. Məlumdur ki, XIX əsrin ikinci yarısından bu iki ölkə arasında başlayan ictimai-siyasi əlaqələr, daha sonralar elm-təhsil baxımından da inkişaf etmişdir. Elə "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun Almaniyanın Drezden şəhərinin Kral kitabxanasında saxlanılan əlyazmasının aşkarlanması və ilk dəfə elmi ictimaiyyətə təqdimi də 1815-ci ildə alman əsilli (Bernburq şəhərində doğulan) Fridrix fon Dits sayəsində mümkün olub. Bu mühüm tapıntı və tədqiqatdan başlanan elmi əlaqələr sonralar daha da dərinləşib, Sovet hakimiyyəti illərində nisbətən zəifləsə də, Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra yeni mərhələyə qədəm qoyub. Haqqında danışılan dastan nüsxəsinin faksimilesinin Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə bağışlanması da buna bariz nümunədir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun Almaniyanın Drezden şəhərinin Kral kitabxanasında saxlanılan əlyazmasının Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə bağışlanmış faksimilesinin AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutuna verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncam"ında bu xüsusda deyilir:

Xalqımızın möhtəşəm ədəbi abidəsi olan "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun 1815-ci ildə Almaniyanın Drezden Kral kitabxanasında aşkara çıxarılmış ən mükəmməl nüsxəsi bu gündə orada saxlanılmaqdadır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 21 fevral 1999-cu il tarixli 98 sayılı sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının 1300 illik yubileyi üzrə Dövlət Komissiyasının tədbirlər planının 25-ci bəndinə uyğun olaraq 1999-cu il oktyabrın 8-də Drezden şəhərində "Kitabi-Dədə Qorqud" a həsr edilmiş yubiley mərasimi keçirilərkən Almaniyanın Saksoniya əyalətinin Elm və İncəsənət üzrə Dövlət Nazirliyi və Kral Kitabxanası tərəfindən həmin əlyazmanın orijinala çox yaxın şəkildə hazırlanmış faksimilesi Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə hədiyyə edilmək üçün Azərbaycan nümayəndə heyətinə təqdim olunmuşdur. Həmin faksimile Azərbaycan tətbiqi sənət ustaları tərəfindən məharətlə, Dədə Qorqud dövrünü əks etdirən milli ornamentlərdən istifadə olunmaqla cildlənmişdir.

Belə bir aksiyanı Almaniya Federativ Respublikası ilə Azərbaycan Respublikası arasında dostluq və əməkdaşlığın genişləndirilməsi istiqamətində atılmış addım kimi qiymətləndirərək "Kitabi-Dədə Qorqud" irsinin gələcək nəsillərə daha dolğun çatdırılmasını və onun tədqiqatçılarının mötəbər bir nüsxədən istifadəsini təmin etmək məqsədilə qərara alıram:

1. "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun Almaniyanın Drezden şəhərinin Kral kitabxanasında saxlanılan əlyazmasının Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə bağışlanmış faksimilesi Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutuna verilsin.

2. Bu sərəncam imzalandığı gündən qüvvəyə minir [6].

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev

Bakı şəhəri, 3 aprel 2000-ci il.

№ 377

Qeyd edək ki, Azərbaycanın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunu dəfələrlə ziyarət etmişdir. Ulu Öndərin 2002-ci ildə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının Drezden nüsxəsini fondumuza hədiyyə etməsi münasibətilə Əlyazmalar İnstitutundakı çıxışı institutun nəşri olan "Yazdım ki, izim qala..." adlı sənədli kitabda öz əksini tapmışdır. Bir sıra yerli və xarici qonaqların, elm xadimlərinin rəyləri, fikir və təəssüratları ilə bağlı yazılı materialları özündə əks etdirən bu foto-sənədli topluda Azərbaycan və Almaniya

Respublikaları arasında elmi əlaqələrin inkişaf etdiyini təsdiqləyən Almaniya Federativ Respublikasının Elmlər Akademiyasından tutmuş, orada yerləşən bir sıra universitet və elmi müəssisələrin nümayəndə heyətinin instituta səfəri, əməkdaşlığı, elmi əlaqələri genişləndirmək istəyi ilə bağlı xoş təəssüratların da şahidi oluruq. Məsələn:

“Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Əlyazmalar fondunda toplanmış xəzinənin zənginliyi və gözəlliyi bizdə çox böyük təəssürat oyatdı. Bizi maraqlandıran əlyazmalar barədə məlumat əldə etmək üçün hər cür yardım etdilər.”

Almaniya Demokratik Respublikasının Elmlər Akademiyasının nümayəndə heyəti - 30 noyabr, 1972

“Akademiyanın Əlyazmalar İnstitutunun bütün əməkdaşlarına artıq dərəcədə təşəkkür edirik” [1, 45].

Almaniya Demokratik Respublikasının Coğrafi cəmiyyətinin nümayəndə heyəti - Oktyabr, 1973

Yaxud 1993-cü ilin 11 noyabr tarixində Almaniyanın Hamburq şərqsünaslıq Universitetinin nümayəndə heyəti Prof. Dr. Petra Kazert Əlyazmalar İnstitutunda olmuş və öz təəssüratlarını belə paylaşmışdı: *“Qiyəmli əlyazmaların böyük sərgisi və layiqli qəbul üçün səmimi təşəkkürlər. Avropadakı həmkarlarla elmi əlaqənin genişlənməsi üçün sərf etdiyiniz bu əmək və vaxt çox vacibdir.”* [1, 65]

Bundan başqa, 1994-cü ildə Almaniya Bamberq Universitetinin Türkologiya kafedrasının nümayəndəsi prof. Klum Krüge, 1999-cu ildə Berlin etnoqrafiya muzeyinin nümayəndəsi Dr.İnqrid Şindelbeh, 2009-cu ildə isə Humbolt adına Berlin Universitetinin elm xadimi M.G.Strunski Əlyazmalar İnstitutuna təşrif buyurmuş, yüzillərin yadigarı olan, qədim mədəni irsimizlə tanış olmuş, buradan müsbət və yaddaqalan təəssüratla ayrılmışlar.

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun Almaniya Federativ Respublikasının elmi müəssisələri ilə beynəlxalq əlaqələr sistemi yalnız bununla bitmir. Belə ki, hər il institutun əməkdaşları bir sıra Avropa və Asiya ölkələrində elmi ezamiyyətlərdə olur, kitabxana, muzey və universitetlərdə tədqiqatlar aparır, mühazirələr oxuyur, beynəlxalq elmi konfranslarda fəal iştirak edib, bir sıra maraqlı məruzələrlə çıxış edirlər. Qeyd edək ki, oxunan məruzələrin mətni məqalə və tezis şəklində beynəlxalq mətbu orqanlarda dərc olunur.

İnstitutun müxtəlif illərdə yazılan hesabat materiallarına nəzər salaq. Məsələn:

- 2011-ci il 23-25 may tarixlərində Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun şöbə müdiri, tarix üzrə elmlər doktoru, professor Fərid Ələkbərli Almaniyanın Berlin şəhərində “The 33rd Annual Conference of the European Association of Middle East Libraries (MELCom International)” – (Orta Şərq Kitabxanalarının Avropa Birliyinin 33-cü illik konfransı) konfransında tibbə dair Azərbaycan əlyazmaları mövzusunda çıxış etmişdir [2].

- 2015-ci il 6 may tarixində Bakıda Alman – Azərbaycan cəmiyyətində AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, fil.ü.f.d., dosent Əli Məmmədbağiroğluna XIX əsr alman müəllifi Adolf Berjenin 1867-ci ildə Almaniyanın Leypsiq şəhərində nəşr etdirdiyi “Qafqaz və Azərbaycanda məşhur olan şüəranın əşarına məcmuədir ki, Adolf Berje sahib cənabının ihtimamı ilə mətbu olunubdur” kitabını əski əlifbadan transfoneliterasiya edərək çapa hazırlayıb, nəfis şəkildə nəşr etdirdiyinə görə cəmiyyətin “Körpü – Brücke” diplomu təqdim edilmişdir [3].

- 2015-ci ilin may ayında AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun farsdilli əlyazmalar şöbəsinin müdiri, AMEA-nın müxbir üzvi (hazırda AMEA-nın həqiqi üzvü və Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru) Möhsün Nağısoylunun Almaniyanın “LAP LAMBERT” Akademik Nəşrlər Nəşriyyatında “Şühədanamə”də poleoqrafiya, dil və tərcümə məsələləri” (XVI əsr) adlı monoqrafiyası rus dilində çapdan çıxıb. Qeyd edək ki, monoqrafiyada orta əsrlərdə dilimizə tərcümə məsələləri ciddi tədqiqat obyektinə çevrilmişdir [7].

- 2015-ci il 16-19 dekabr tarixlərində akademik Möhsün Nağısoylu Almaniya Federativ Respublikasının Drezden şəhərində “Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi”nin təşkilat-

çılığı ilə keçirilən “Kitabi-Dədə Qorqud”da multikulturalizm ənənələri” mövzusunda Beynəlxalq konfransda “Kitabi-Dədə Qorqud”un Azərbaycan əlyazmaları sırasında yeri” mövzusunda məruzəsi ilə çıxış etmişdir [3].

- 2017-ci il 16 fevral tarixində AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun direktor müavini, filologiya elmləri doktoru Paşa Kərimov Almaniyada yaşayan həmvətənimiz Məhəmmədəli Hüseyninin yardımı ilə Şah İsmayıl Xətəinin xətt nümunələrinin rəngli surətlərini əldə edib. Əldə olunan əlyazma sürətlərindən öyrənirik ki, Şah İsmayıl Həzrət Əlinin kəlamlarını gözəl xətlə, qızılı və mavi mürəkkəblə köçürmüşdür [4].

- 2019-cu il 9-13 sentyabr tarixlərində Almanyanın Berlin şəhərində Azad Berlin Universitetinin İranşünaslıq İnstitutunun təşkilatçılığı ilə 9-cu Avropa İranşünaslıq konfransı keçirilib. AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Əkrəm Bağirov konfransda “Orta əsr farsdilli ən böyük təzkirə” mövzusunda fars dilində məruzə ilə çıxış edib. Alim bu əsərdə 150-yə qədər orta əsr Azərbaycan şairi haqqında məlumatın olduğunu və əsərlərindən nümunələrin təqdim edildiyini bildirib. Onun məruzəsi nüfuzlu dünya alimləri tərəfindən diqqətlə dinlənilib və maraqla qarşılanıb [5].

Nəticə

Əlbəttə, bütün bu sadalanan materiallar AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu ilə Almaniya Federativ Respublikasının elmi təşkilatları və mədəni müəssisələri ilə əməkdaşlıq fəaliyyətinin bir hissəsidir. Bu gün Əlyazmalar İnstitutu dünyada ən zəngin “Şərqdə yazılı abidələr toplanmış” əlyazma mərkəzlərindən biri sayılmaqla, beynəlxalq elmi müəssisələrlə, eləcə də dünya kitabxanaları, muzeyləri ilə əlaqələrini genişləndirir, bu və digər sahələrdəki fəaliyyətini davam etdirməklə, yerli və xarici qonaqların, tədqiqatçıların, elm xadimlərinin maraq dairəsində olaraq bir çox uğurlara imza atır.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu. “Yazdım ki, izim qala” Bakı, 2017, 132 s.
2. AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun 2011-ci il üçün illik hesabatı.
3. AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun 2015-ci il üçün illik hesabatı.
4. AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun 2017-ci il üçün illik hesabatı.
5. AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun 2019-cu il üçün illik hesabatı.
6. <http://www.e-qanun.az/framework/122>
7. http://www.manuscript.az/old/old2/index.php?start_from=400&ucat=1
8. <https://www.aztc.gov.az/az/posts/id:753>
9. <http://www.anl.az/down/meqale/ses/2010/aprel/112455.htm>

Асмар Гасанова

Взаимодействие Института рукописей имени Мухаммеда Физули НАНА с научными учреждениями Федеративной Республики Германия

В статье рассказывается о системе международных связей Института рукописей имени Мухаммеда Физули НАНА, который отражает многовековую историческую память нашего народа, сохраняет богатую сокровищницу рукописей, представляя ее миру как часть нашей исторической памяти, функционирует как научно-исследовательское учреждение, библиотека и музей, с научными учреждениями Федеративной Республики Германия, а также о ежегодном активном участии сотрудников института в международных научных конференциях, научных командировках в страны Европы, исследованиях в библиотеках, музеях и университетах мира.

Ключевые слова: Федеративная Республика Германия, рукопись, международные связи, конференция, научное учреждение, сотрудничество, исследование.

Asmar Gasanova

Professional interaction of the Institute of Manuscripts named after Muhammed Fuzuli of the Azerbaijan National Academy of Sciences with the scientific institutions of the Federal Republic of Germany

The article focuses on the system of international relations of the Institute of Manuscripts named after Muhammed Fuzuli of the Azerbaijan National Academy of Sciences (ANAS), which reflects the hundred-year-old historical memory of our nation, maintains the rich manuscript treasure that introduces our people to the world as a part of our historical memory, and acts as a scientific-research institute, library and museum, with the scientific institutions of the Federal Republic of Germany, as well as reflects the active participation of the personnel of the Institute in the international scientific conferences every year, their academic business trips to European countries, and their research in world libraries, museums and universities.

Key words: *Federal Republic of Germany, manuscript, international communications, conference, scientific institute, cooperation, research.*

Redaksiyaya daxilolma tarixi: 05.05.2020

Çapa qəbul olunma tarixi: 01.06.2020

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Nigar Babaxanova tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.